

SIMONNÉ PALLÓS PIROSKA

A Györgyfalvi Csépán család Somogyban a XIX. században

GYÖRGYFALVI CSÉPÁN CSALÁD történetét rekonstruálni nehéz, szinte lehetetlennek tűnő vállalkozás. Családi irattárunk ugyanis szétszóródott, elpusztult. Kevés igazán értékelhető írásos forrás maradt utánuk. Ezekre és azokra a szakirodalmi publikációkra lehet támaszkodni, amelyek érintik a Csépán család valamelyik tagját.

Más szempontból is nehéz a dolga a kutatónak. Ugyanis nem elegendő a történelmi tájékozottság, több más területen is otthonosan kell(ene) mozogni, így a könyvtár-, irodalom- és színháztörténetben, továbbá az oktatástörténetben, a közigazgatás történetében, vagy éppen az egyháztörténetben (különösen a Dunántúli Református Egyházkerület, illetve a Belső-Somogyi Református Egyházmegye történetében). S akkor még nem említettem a helytörténeti vonatkozásokat, a helyi emlékek feltárását.

E rövid tanulmány egy monográfia írása közben felbukkanó anyag összegzése, amely részben a figyelemfelkeltés szándékával íródott, hogy a sok területen maradandót alkotó Csépánok neve ne tűnjön el végleg a közösségi emlékezetből.¹

A GYÖRGYFALVI CSÉPÁN ŐSÖKRŐL

A genealógiai munkák kevés adatot közölnek a Csépán családról. Nagy Iván Fényes Elek geográfiai szótárára hivatkozva a Györgyfalvai Csépán családot Borsod vármegyei birtokos nemes családnak tartja. A Disznajódon birtokos Csepán (Csépány) Ferencet külön is említi. A somogyi Csépánok közül egyedül

¹ A dolgozat végső változatának kialakításához Hudi József levéltárvezető nyújtott nagy segítséget, melyet ezúton is köszönök.

Györgyfalvi Csépan István jogtudort és táblabírót emeli ki, aki Jákóban lakott, irodalommal is foglalkozott és 1830. február 15-én hunyt el.²

A Vas vármegye nemes családjaival foglalkozó levéltáros, Balogh Gyula a Györ[gy]falvai Csépan családról szólva szintén szűkszavúnak mutatkozott. Csépan István (1733) és Csépan Benjámín (1743) egyaránt Senyeházán élt.³ Kempelen Béla a Györ[gy]falvi Csépan családdal kapcsolatban Balogh adatait közli újra, kiegészítve azzal, hogy Bálint fia, István 1763-ban legfelső helyen is igazolta nemességét.⁴ Kempelen későbbi munkáiban nem foglalkozik a Csépanokkal.⁵

Legtöbb konkrétumot az I. világháború évében megjelenő Somogy vármegye-monográfia közölte.⁶ Leszögezte, hogy a Györgyfalvi Csépan család régi Zala vármegyei család, amely az előnevet adó Györgyfalván már 1513-ban birtokos volt.⁷ I. Ferdinánd király 1550-ben e községre megerősítést adott Jánosnak és néhai Balázs fiainak: Bertalannak és Istvánnak. A család egyes tagjai innen származtak Vas, majd Komárom vármegyébe. Itt igazolták nemességüket 1785-ben István fiának, Jánosnak a fiai: János (aki Nagybjomban, majd Alsókon és Hedrehelyen lett református lelkész), továbbá Csépan István neves ügyvéd. A család Somogy vármegyében két alkalommal: 1803-ban, majd 1836-ban igazolta nemességét.⁸ A család Csépan Antal (1808–1903) főszolgabíró, alispán halálával férfiágon kihalt.

² NAGY Iván: Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal. Pest, 1858. III. 132. Három művét is felsorolja.

³ BALOGH Gyula: Vasvármegye nemes családjai. Szombathely, 1894. 26.

⁴ KEMPELEN Béla: Magyar nemes családok. 1912. III. 97.

⁵ KEMPELEN Béla: Magyar nemes családok czimerei. I. Budapest, 1914., Uő.: Magyar nemesi évkönyv I. Budapest, 1923., Uő.: Családkönyv I. Nemes családok, polgárcsaládok. Budapest, 1940.

⁶ CSÁNKI Dezső (szerk.): Somogy vármegye. Budapest, é. n. [1914.] 612. (Magyarország vármegyei és városai)

⁷ Györgyfalva ma Győrfalva néven Zalabaksa része. – Megjegyezzük, hogy a Györgyfalvi család Zalában legalább az 1420-as évek óta ismert volt, györgyfalvi Csépan (Chepan) István 1424-ben vármegyei alszolgabíró (viceiudex nobilium) volt. V. ö. Zsigmondkori oklevéltár VI. 1424. Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 49. Budapest, 2008. 217. sz., 415. sz. – A zalai archontológiába Csépan István nem került be. MOLNÁR András: Zala megye archontológiája 1138–2000. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 2000. Holub sem ismerte: HOLUB József: Zala megye története a középkorban. Első kötet. A megyei és egyházi közigazgatás története. Pécs, 1929. 485.

⁸ MNL SML IV. A. 1. i. Acta nobilitaria / Nemességi iratok 1721–1846. A Csépan család iratai. Csépan János és fiainak nemességét Somogy vármegye 1803. március 28-i közgyűlésén 343. sz. alatt (a benyújtott Vas és Komárom vármegyei nemesi testimonialisok alapján) ismerték el. Csépan Antal szolgabíró és József testvére valóságos nemességéről az 1836. évi szeptember 12-i közgyűlés 2348. sz. alatt állították ki a nemesi bizonyosságlevelet, tekintettel arra, hogy édesapjuk, Csépan István már 1803-ban bekerült a nemesek lajstromába. (A család nemességi iratainak másolatban való megküldését Récsei Balázs somogyi főlevéltárosnak köszönjük. – H. J.)

ID. CSÉPÁN JÁNOS, A KOMÁROMI KERESKEDŐ

A Somogyba elszármazott Csépán István és Csépán János édesapja id. Csépán János volt. Idős Csépán János református prédikátor volt az, aki a Vas megyei Senyeházáról Révkomáromba költözött.⁹ Az egykori (1748) debreceni tógás diák 1754–1756 között rektorként működött a városban¹⁰, majd kereskedéssel kezdett foglalkozni. Felesége nemes Bódai (Boday) Julianna volt, házasságukból két fiú született: István és János.

Csépán kissé szokatlan foglalkozás-váltását nem nehéz megérteni. Az erődvárosban ekkoriban a reformátusoknak nem volt szabad vallásgyakorlata, nem tarthattak nyilvános istentiszteletet. A jogot csak 1782. február 27-i vármegyei közgyűlésen hirdették ki. Ekkor kezdődhetett meg a református egyház újjászervezése.¹¹ Ugyanakkor Komárom a XVIII. század második felében a hazai kereskedelem egyik központjává vált, amihez hozzájárultak az arra futó országos utak és a várost kettészelő Duna, továbbá Magyarország politikai fővárosának (Pozsonynak) és a Habsburg birodalom fővárosának (Bécsnek) a közelsége. A jól jövedelmező kereskedésbe a helyiek közül, aki csak tehetett, bekapcsolódott. A nemesi kiváltsággal élő Csépán János is polgári foglalkozást kezdett űzni, kereskedő lett.

A Ráday Könyvtár XVIII. századi történetét feldolgozó munkában olvasható, hogy a könyvtár állományának gyarapítására Bécsben beszerzett könyvek Magyarországra történő szállításában a komáromi kereskedők is részt vettek, akik Komáromig hajón szállították a könyveket, onnan pedig hajón vagy kocsin vitték Pestre. „(...) egy Csépán nevű *„betsületes komáromi ember” hajójára pedig a kastély újonnan épült részeibe való berendezés — székek és tükrök — mellett felrakott egy könyves „Verschlagot” [ládát] is (1760. december 6).*”¹² A szállítással megbízott kereskedők között 1762-ben többször is

⁹ SZARVASI Margit: Magánkönyvtáraink a XVIII században. (Főpapok és főurak, nemesek és polgárok gyűjteményei.) Budapest, 1939. 92.

¹⁰ KÖBLÖS József – KRÁNITZ Zsolt (szerk.): Dunántúli egyházkerület prédikátorai és rektorai I. 1526–1670. Pápa, 2009. 691. (A Pápai Református Gyűjtemények kiadványai, Forrásközlések, 10.)

¹¹ MÁCZA Pál: Komárom – Történelmi séták a városban. Madách, 1992. 40–41.

¹² SEGESVÁRY Viktor: A Ráday Könyvtár 18. századi története. Mikes International, Hága, 2005. 80. – Érdemes megjegyezni, hogy a fentebb említett könyvesládák protestáns teológiai munkákat, „értéktelen” szépirodalmat, valamint a tudomány friss eredményeit és a felvilágosodás eszméit hirdető műveket rejtettek. (Uo. 82.)

felbukkan „*a komáromi igen jó betsületes kereskedő*” Bodainak és vejének, Csépánnak neve (...)”¹³.

Az idézett szövegrészek azt sugallják, hogy Csépán szállítmányozással foglalkozott, sőt saját tulajdonú hajóval rendelkezett az apósával közösen működtetett vállalkozás. Útjaik során a közeli nagyvárosokat (Bécset, Pozsonyt) is többször felkeresték. Csépán János az évek múlásával vagyonos és tekintélyes komáromi polgár lett. A városias közegben új lehetőségek nyitak meg előtte nemcsak a vállalkozásban, hanem a művelődésben és tájékozódásban is. Magyar, latin és német nyelvtudásával könnyen tájékozódni tudott. Az utasforgalom révén külföldről visszatérő magyaroktól, peregrinus diákoktól első kézből informálódhatott a Nyugat-Európában zajló gazdasági és kulturális újdonságokról, szellemi áramlatokról, vagy éppen külföldre induló magyarokkal beszélgethetett a hazai tapasztalatokról. A kereskedés során pedig Európa különböző tájairól érkező kereskedőkkel érintkezett. A tőlük hallottak bővítették ismereteit, változtathattak gondolkodásán, üzletviteli tapasztalatokat szerzett. Innovatív szemléletet is vihetett kereskedői munkájába, mindennapjaiba. Értékrendje, ízlése finomodott, tudása gyarapodott, élettapasztalata gazdagodott.

Csépán János Komárom város közéletének is aktív szereplője volt. Sikeresen integrálódott a helyi társadalomba. 1782-ben megválasztották a komáromi református gyülekezet segédgondnokának¹⁴, 1796-ban pedig a komáromi polgárság népszószólójának.¹⁵

Csépán „kised” könyvtára

A városon átmenő könyvszállítmányok (és egyéb áruk) nem csak üzleti hasznot hoztak id. Csépán János számára, hanem ahhoz is hozzájárultak, hogy a könyvekkel szorosabb kapcsolatba kerüljön. Az egykori rektor és prédikátor, a komáromi kereskedő olvasó emberré és könyvgyűjtővé vált. Ebben az időben a könyvgyűjtés már nem csak a főnemesek kiváltsága volt, hanem a köznemes-ség, a polgárság számára is lehetővé, sőt szükségletté vált. Csépán főleg vallásos munkákat gyűjtött, elsősorban református műveket, hiszen vallása, debreceni tanulmányai, a református egyház iránti sokrétű elköteleződése erre készítette.

¹³ Uo. 81.

¹⁴ SZÁMADÓ Emese: A Révkomáromi Református Egyház. = „Soli Deo Gloria”. A protestáns egyházak története Komáromban, a Duna két partján. Komárom, 2017. 13–38.

¹⁵ A Magyar Országos Iskoláknak és Tudományoknak jelenvaló állapotjáról. = Magyar Almanak 1796-ik esztendőre. Bécs, 1796. 271.

Könyvei között akadtak fordítások is, de tulajdonában volt néhány felvilágosodás szellemiségét tükröző magyar munka is.¹⁶ Az is mutatja id. Csépan János szellemének nyitottságát, hogy olvasta a felvilágosodás korának egyik magyar nyelvű folyóiratát, a Magyar Almanachot, s általában nagy érdeklődéssel figyelte a magyar nyelv újjászületése körüli mozgalmat. A legfeltűnőbb azonban az, hogy „*A nyelv művelő társaság munkáinak első darabja*”-ból¹⁷ (Szeben, 1796) egy példányt Schedius Lajos (1768–1847), a későbbi neves tudós, a társaság megbízásából sietett Csépannak átnyújtani.¹⁸

Ebben a szellemi milióban és anyagi biztonságban nevelkedett fiai felnőttkori életét meghatározta a szülői ház, a komáromi évek, az ott összegyűjtött élmények, tapasztalatok és az apjuk könyvek iránti szenvedélye.

Csépan János 1809-ben hunyt el.¹⁹ Több tucatnyi könyvét idősebb fia, István örökölte (János már korábban meghalt). Ő volt az, aki édesapja szerény könyvtárát a maga korában jelentős gyűjteménnyé fejlesztette.

A CSÉPÁNOK LETELEPEDÉSE ÉS SZEREPE SOMOGYBAN

Ifj. Csépan János és Csépan István a XVIII. század végén hivatalvállalás révén került Somogy vármegyébe. Csépan István a keszthelyi Festetics család somogyi birtokai ügyeinek intézőjeként dolgozott, míg Csépan János Nagybjomban lett lelkész. Idekerülésükben biztosan szerepe lehetett a nagybjomi Sárközy István (1759–1845) vármegyei tisztségviselőnek. Somogyban az első lakóhelyük Nagybjomban volt. A nagybjomi közbirtokossággal való megismerkedés az első lépés volt a somogyi nemességgel való kapcsolatépítésnek, melyet elősegített, hogy Sárközy mellett Pálóczi Horváth Ádám bajomi birtokos és költő is Debrecenben tanult.

Kaposi Zoltán gazdaságtörténész a következőket írja a Csépan család somogyi felemelkedéséről: a „györgyfalvi Csépan család felemelkedése is a jogi-hivatali pályához kapcsolódik. Az alig két jobbágyteleknyi nagybjomi birtok (52 hold) nyilván nem volt alkalmas gazdasági előrelépésre. Csépan István a 19.

¹⁶ SZARVASI: i. m. (1939) 92.

¹⁷ A Magyar Nyelvművelő Társaság felállítását 1791-ben foglalták törvénybe Erdélyben, és 1793-ban kezdte meg működését. A győri születésű Schedius Lajos tagja volt e társaságnak, ahogy több más tudós társaságnak is. A jelzett mű volt az egyetlen megjelent kiadványa az erdélyi társaságnak.

¹⁸ SZARVASI: i. m. (1939) 92.

¹⁹ Uo.

század elején Somogy megye tisztii ügyésze volt, Szigetváron és a mellette lévő pusztán szerzett kisebb birtokot. Elsősülött fia, Antal előbb alszolgabíró volt, 1830 körül a Thulmon familia egyik tagjától a Nagybajom melletti Jákó faluban szerzett kisebb birtokot, ahol később kúriát épített.”²⁰

Csépán István emelkedését nagyban elősegítette, hogy Hüttl Ferenc szigetvári császári élelmezési tiszt lányával, Hüttl Annával kötött házassága révén jelentős vagyonhoz jutott, ami mindenképpen hozzájárulhatott a család gazdasági megerősödéséhez.

IFJ. CSÉPÁN JÁNOS EGYHÁZI PÁLYÁJA

Ifj. Csépán János²¹, id. Csépán János és nemes Bódai (Boday) Julianna másodszülött gyermeke Révkomáromban jött a világra 1761. december 3-án. 1778–1779-ben a híres debreceni kollégium diákja volt. Onnan hazatérve Komáromban tanított, majd megválasztották a pápai református kollégium rektor-professzorának.²² Az 1786. szeptember 29-én megkezdett professzori munkája mellett, ahogy elődje, a könyvtárosi feladatokat ő is ellátta. Csépán János korában már nem csak adományokból gyarapodott az állomány, hanem időnként saját költségén is vásárolt könyveket.²³

Csépán János professzorsága idején a pápai iskola helyzete rendeződött, a növendékek száma növekedésnek indult. Szükségessé vált iskolai törvényekről (rendtartásról) gondoskodni.²⁴ A kollégium újjászervezése utáni első, Csépán János által megfogalmazott Az oskolák eránt való Rend tartás című ideiglenes szabályzatot az egyháztanács 1789. június 11-én hagyta jóvá, és augusztus 22-én maga a szerző hirdette ki a tanulóifjúság előtt.²⁵ A rendtartás az elemi és

²⁰ KAPOSI Zoltán: Uradalmak, földbirtokosok és birtokforgalom a Dél-Dunántúlon a 19. században. = Mezőgazdaságtörténeti tanulmányok 14. Budapest, 2019. 28.

²¹ Szükséges megjegyezni, hogy id. Csépán János és ifj. Csépán János életrajzi adatai a különböző szekunder forrásokban (pl. Csire) időnként keverednek.

²² KÖVY Zsolt: A református egyház szerepe Pápa város életében (1520 –napjainkig). = KUBINYI András (főszerk.): Tanulmányok Pápa város történetéből a kezdetektől 1970-ig. Pápa, 1994. 599–644., Csépán Jánosról: 619.

²³ SZABÓ György: A Dunántúli Református Egyházkerület Pápai Nagykönyvtárának története. = KÖVY Zsolt – SZABÓ György – S. dr. LACKOVITS Emőke: A Pápai Református Gyűjtemény. Pápa, 1987. 42.

²⁴ A Pápai Reform. Főiskola történetéből. = Dunántúli ev. reform. egyházkerület pápai főiskolájának értesítője az 1888–89-ik évről. Pápa, 1889. I–XLII.

²⁵ PONGRÁCZ József: Az énekügy története a pápai református főiskolában. Közvetteszi: Szalayné Gubricza Emese, Hudi József. = Acta Papensia 10 (2010) 1–2. sz. 115–134.

gimnáziumi tagozat számára készült. Csépan 1790-ben elhagyta Pápát, és a Somogy megyei Nagybajomba ment lelkésznek. Márton István professzor a tógás deákok számára 1794-ben készített egy 86 pontból álló ideiglenes törvénykönyvet. Az 1797-ben elkészült és a következő évben elfogadott második kollégiumi törvénykönyv azonban már hosszú évtizedekre meghatározta a kollégium működését.²⁶

A vármegye szolgálatában álló és a Belső-somogyi Református Egyházmege gondnoki feladatait 45 éven keresztül lelkiismeretesen és felelősségteljesen ellátó (és komáromi felmenőkkel is bíró) Sárközy István nagybajomi háza akkoriban Somogy vármegye egyik állandó közéleti és szellemi központja volt.²⁷ Sárközy István sok tekintetben kitűnt a korabeli nemesek közül. Iskoláit a Fejér vármegyei Abán, Pozsonyban, Sopronban és Debrecenben végezte. S bizonyára nem véletlen, hogy a több iskolát megjárta, széles tudásra szert tevő, széleskörű kapcsolatokkal rendelkező Sárközy Istvánban merült fel az „első somogyi iskola” megalapításának gondolata. Az iskolát saját birtokán, Nagybajomban tervezte felépíteni, amit végül nem sikerült megvalósítania. Azonban meg tudta győzni a keszthelyi Festetics György grófot, hogy a tervezett gimnáziumot somogyi uradalmi központjában, Csurgón építse fel. Sárközy István az építkezésnél és a kezdeti működtetésben oroszánrészt vállalt.

Sárközy házának ékessége volt a több mint kétezer kötetes bibliotéka.²⁸ Könyvtára polcain ott sorakoztak az ókori klasszikus művek mellett a kortárs magyar irodalom remekei is. Az egykori nagybajomi orvos, Mózsza Ernő által publikált katalógusból ismertté vált, hogy a felvilágosodás korának francia, német és angol szerzőinek (Descartes, Newton, Diderot, Voltaire, La Fayette, Herder és Barclay) műveit is olvasták, megvitatták.²⁹

²⁶ KÖBLÖS József: Törvényalkotási folyamat a pápai kollégiumban a XVIII. század végéig. = Acta Papensia 7 (2007) 1–2. sz. 80.

²⁷ A hagyomány szerint az elkötelezetten református Sárközy család a vallásüldöztetés elől menekült Somogyba. A család Révkomáromból költözött Győrbe, onnan Nagybajomba. Erről ír Deák Varga József, a nagybajomi Sárközy István Múzeum vezetője a Sárközy családról szóló cikkében. Lelőhely: <http://nagybajom.hu/hu/intezmenyek1/kulturalis-intezmenyek/sarkozy-istvan-muzeum/#id1> [letöltés: 2020. október 2.]

²⁸ Sárközy könyvtáráról részletesen ír VIOLÁNÉ BAKONYI Ibolya: Újabb adatok a somogyi udvarházak könyvkultúrájának kérdéséhez. = Könyvek magántulajdonban (1770–1820). Szerk.: Dobék Ágnes. Reciti, Budapest, 2020. 189–202.

²⁹ TAKÁTS Gyula: Csokonai Somogyban. Kaposvár, 1993. 12. Takáts által hivatkozott munka: MÓZSA Ernő: Adatok a somogyi udvarházak könyvkultúrájának kérdéséhez a XVIII. sz. utolsó és a XIX. sz. első évtizedeiből. A Sárközyek bibliotékája. = Kaposvári Megyei Könyvtár Évkönyve 1958–59. Kaposvár, 1960. 36–49.

Sárközy több nyelven olvasott, de elsősorban, ahogy kortársai is, a magyar nyelv művelését tartotta szem előtt. Szívesen írogatott verseket, azonban tisztában volt tehetsége korlátjaival, és amint említette: „csak a fiókjának” írt.

Sárközy azonban nem csupán irodalomkedvelő, de irodalmár barát is volt. Nagy műveltségével vonzotta magához korának irodalmárait. Kúriája Nagy-bajomban gyakran volt színhelye jeles írók találkozásának. Takáts Gyula³⁰ „Bajomi Helikonnak” nevezte azt a szellemiséget, amit maga körül kialakított.³¹ Levelezésben állt Kazinczy Ferencsel, Berzsenyi Dánielhez igaz barátság fűzte. Pálóczi Horváth Ádám mutatta be Csokonai Vitéz Mihályt Sárközy Istvánnak, aki Csokonainak nem csak mecénása, de barátja is lett. Ám nem csak az irodalom szeretete kötötte össze ezeket az embereket, hanem a társadalom jobbításán való gondolkodás, munkálkodás is. Ebbe a szellemi légkörbe érkezett 1790-ben a figyelemre méltó múlttal rendelkező Csépan János lelkész Nagybjombába.

Csépan Jánost 1797-ben Nagybjombából a Csurgótól negyedórányi járásra fekvő Alsokra helyezték lelkésznek. Magyarázatul el kell mondani, hogy a XVIII. század végén, az új iskola felépítése idején, Csurgón nem volt sem református lelkész, sem eklézsia, így nem volt olyan ember, aki az újonnan felállított iskola dolgait felügyelhesse volna, vagy tanított volna. A legközelebbi település, ahol református lelkész szolgált és gyülekezet is volt, az a három kilométerre fekvő Alsok. (1950-től Alsok Csurgó része).

A csurgói iskola történetével sokan foglalkoztak/foglalkoznak, példaként elég említeni Héjas Pált, Csire Istvánt, Bódi Ferencet, Boros Dezsőt, Horváth Józsefet. Abban mindannyian megegyeznek, hogy Csépan János megfelelt azoknak a szigorú elvárásoknak, melyeket az alapító Festetics György támasztott az iskola leendő inspektorával szemben, azaz legyen akadémiaát végzett és legyen irodalom kedvelő. (Az „akadémiaát végzett” alatt leginkább azt értették, hogy külföldi akadémiaira is járt, Csépan esetében azonban ennek nincs nyoma.) Csépan kiválasztásához valószínűsíthetően Sárközy akarata is közrejátszott, ahogy Csire írja: (...) *a gondos szemű Sárközy István saját papját, a tudós Csépan Jánost, volt pápai tanárt költöztette át Nagybjombából.*³² Érdekes módon a kutatók nem igen említik Csépan János korábbi, a pápai professzorsága idején végzett iskolaépítő és szervező munkáját. Viszont nem elképzelhe-

³⁰ TAKÁTS Gyula (1911–2008) költő, műfordító, tanár, múzeumigazgató.

³¹ MOLNÁR László Sándor: Könyvtár a könyvtárban. Sárközy István bibliotékája. = Magyar Könyvszemle 117 (2001) 3. sz. 353–363.

³² CSIRE István: Vázlat Csurgó múltjából, különös tekintettel az ottani ref. gimnázium és egyház megalapítására. Csurgó, 1907. 89.

tetlen, hogy Sárközy ennek ismeretében éppen ezért Csépan Jánosban látta a csurgói iskola fejlődésének zálogát. „Sárközy úr kéri Nagyváthy urnak azon tudósítását, ha kivánnya-é ÖNGA [Festetics] Csépan Nagy-Bajomi Prédikátort Alsókra ordináltatni? Melyet a Tractus [Belső-Somogyi Egyházmegye] örömet megteend.”³³ Csurgóról hamar válasz érkezett, melyben leírják, hogy „az iskolának és a diákságnak kimondottan hasznára lenne egy Akadémikus és Literatúrai kedvellő Prédikátor, Mint most Bajomban lévő Tiszt. Csépan Uramat lenni ismerjük”.³⁴

Csépan János még nagybajomi szolgálata idején görgetegi lelkésztársával együtt járta a falvakat s buzdította a híveket az iskola építéséhez „alamizsnadásra”,³⁵ sőt már akkor megbízták azzal, hogy véleményezze (javasolja) az iskolások számára beszerzendő tankönyveket.³⁶

Alsoki prédikátorként gyülekezeti teendői mellett reggelente a csurgói gimnáziumban tartott könyörgést, ahová naponta kocsival vagy gyalog járt át. (Vasárnaponként a diákok mentek Alsókra istentiszteletre.) Figyelmes és szigorú inspektora volt az iskolának, fegyelmet követelt, de előfordult, hogy ő maga mulasztott. Ígéretet tett arra, hogy elkészíti a „tanításbeli schematizmust”, azaz a saját tantervet.³⁷ (Annak nincs nyoma, hogy valaha is elkészítette volna, csupán egy töredékre leltek a kutatók.)

³³ BOROS Dezső: A Festetics-levéltárnak a csurgói iskolára és Csokonai tanárságára vonatkozó iratai (1797–1800). = Somogy megye múltjából – Levéltári évkönyv 13. Kaposvár, 1982. 78.

³⁴ Uo.

³⁵ HÉJAS Pál: A csurgói evang. reform. főgimnázium rövid története. = A csurgói államilag segélyezett ev. ref. főgimnázium (XXXI.) XIII. évi értesítője az az 1894–95. tanévről. Szerk.: Vida Károly. Csurgó, 1895. 1–185. Hivatkozott rész: 22. (Reprintje: A csurgói református gimnázium diákjai 1792–1867. Szerk.: Köblös József, Kránitz Zsolt, Pápa, 2018. 11–202. – Csurgói Könyvtár XXV. kötet)

³⁶ HÉJAS 1895. 23. Ugyanezt idézi Csire István Csurgó múltjából, különös tekintettel az ottani ref. gimnázium alapítására V. c. írásában. = Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelő 6 (1884) 1–12. sz.) 9–10. füzet, 426–448.

³⁷ Nagyváthy János 1796-ban kezdeményezte Sárközynél, hogy jó lenne, ha az akkor már Alsokon szolgáló Csépan elkészítené a „tanításbeli Schematizmust”, majd ugyanazon évben június 30-án tartott kisasszondi közgyűlés jegyzőkönyvében ugyanez az ügy szerepel, teljesen a Nagyváthy-féle s ott is felolvasott és alapul vett levél szellemében: »Ami pedig a Tiszteletes Csépan János Urra még régebben bízott és majd a fent említett időbe — november 11-én — tartandó examenkor referálandó Tudományok és Tanítás módjának Schematismusát illeti, elvégzetetett: hogy ez eránt nevezett Csépan János úr reflectáltassék és oda utasítottassék, hogy a Debreceni és Pápai systemákat kombinálván, azokból a mit jónak lát, opiniojával együtt a Tractuale Consistoriumnak eleibe terjessze.« = BÓDI Ferenc: A Csurgói Református Csokonai Vitéz Mihály Gimnázium másfél-évszázados története. I. rész. Történeti rész. Kaposvár, 1943. 40.

Egy időre (1798–1799) a tanítás minden gondja is a nyakába szakadt. „Csé-
pán János helyettes tanára, kiségitője a tanároknak. Legyen emlékezete áldott!”
– írta erről az időszakról Héjas Pál.³⁸ A helyettesítésnek köszönhető, hogy 1799
májusában rábeszélyt Csokonai Vitéz Mihályt a csurgói segédtanítói állás el-
fogadására. Az 1799 júliusi vizsgán Csokonai *Cultura* c. színdarabját is elő-
adták, melyet gróf Festetics György és Sárközy István is megtekintett. Mind-
ketten helytelenítették, hogy a diákok a Rákóczi-nótát is elénekelték.³⁹ Emiatt
Festetics július 22-én Csépan István iskolai inspektort levélben utasította
rendre (cenzúra alkalmazására), aki Csokonai könnyelműségével magyarázta
az esetet.⁴⁰

1798-ban Csépan Jánost a Belsősomogyi Református Egyházmegye aljegy-
zőjévé választották, amely újabb adminisztrációs terhet jelentett számára.⁴¹
1799-ben Pálóczi Horváth Ádám és felesége, Csokonai együtt töltötték a kará-
csont Csépan Jánosnál Alsokon.⁴²

Egy idő után Csépan betegeskedése akadályozta a munkában. Amellett,
hogy a gimnázium jó hírneve fölött örökös gondosság vezette, környezetével
nem volt felhőtlen a kapcsolata, nehéz természetét gyakran felelgettek.
Csire István szerint „*nagytudományu, de pedans, rideg ember volt*”.⁴³ Máshol
meg „*túlsuptilis egyéniség*”-nek nevezte.⁴⁴

Megkeseredett emberré lett Csépan János. „*Az én lelkem tele keserűséggel.
Elég az, hogy én egyes ember itt nem boldogulhatok: ahol másként absque hoc
onere respensionis* [a válaszadás kötelezettsége nélkül], *megelégedett életet
élek.*” – írta fivérének, Csépan Istvánnak Nagybjombában 1797 májusában.⁴⁵

³⁸ HÉJAS: i. m. (1895) 55.

³⁹ SOLYMOSI László – MIKÓCZI Alajos: Nagybjom története a kora-középkortól napjain-
kig. Kaposvár, 1979. 222.

⁴⁰ KANYAR József: Harminc nemzedék vallommása Somogyról. Történelmi olvasókönyv.
Második, bővített kiadás. Kaposvár, 1989. 198.

⁴¹ KÖBLÖS József – KRÁNITZ Zsolt (szerk.): A Dunántúli Református Egyházkerület pré-
dikátorai és rektorai II/1. 1761–1849. Pápa, 218. 535.

⁴² KOVÁCS Ida: Bepillantás a szentélybe. (Az írónál tett látogatás mint kommunikációs
ceremónia az írói kultusz formálódásában.) PhD értekezés. Témavezető: Fábri Anna. Budapest,
2011. 64.

⁴³ Id. CSIRE István: A Belső-somogyi egyházmegyében 1624 óta szolgált lelkészeknek név-
sora abc rendben. = Dunántúli Protestáns Lap 14 (1903) 8. sz. (február 22.) 131.

⁴⁴ CSIRE 1907. 122.

⁴⁵ Uo. 219–220.

Csépán János hat esztendő után elhagyta Alsokot, 1803-ban Hedrehelyre ment lelkésznek. Ott hunyt el 1805-ben, 44 éves korában. Csire szerint akkora már a két testvér között nem volt semmiféle kapcsolat. Oka nem ismert.

Csépán János felesége, Szentgyörgyvölgyi Szép Mária, Szép János lelkész lánya volt.⁴⁶ Házasságukból egy kislány született, aki édesapja halála után jött a világra, s a keresztségben az Erzsébet nevet kapta. Sárközy István, Pálóczi Horváth Ádám és feleségeik tartották keresztvíz alá.

CSÉPÁN ISTVÁN ÜGYVÉD KARRIERJE

Csépán István élete és pályája példája a XVIII. század végi és XIX. század eleji azon vidéki köznemeseknek, akiknek — Fülöp Géza (1928–1998) művelődéstörténész szerint — „a tudományokkal és a Múzsák hagyományaival való megismerkedés” a „főbb gyönyörködtetésük és időtöltésük” volt. Akik olvastak, művelték magukat, könyveket gyűjtöttek, tevékenyen bekapcsolódtak a felvilágosodás korának kulturális életébe, mozgalmába.⁴⁷

Az idősebbik Csépán fiú is Révkomáromban született 1760. május 2-án. Biztosra vehetjük, hogy az apai ház a jó nevelés mellett szilárd erkölcsi tartással is felvértezte, Komárom városa pedig — az akkori mércével mérve — pezsgő gazdasági és szellemi környezetével inspirálhatta a későbbi években kiteljesedő és szerteágazó érdeklődését. Magasabb tanulmányokat a debreceni református kollégiumban végzett, valamint a pesti egyetemen (1785–1788) jogi tanulmányokat folytatott, ahol életre szóló barátságokat, az érvényesüléshez kapcsolódásokat szerzett.

Életében sok mindennel foglalkozott. Jogász, ügyvéd, Somogy vármegye főügyésze (1813–1817), a Belső-Somogyi Református Egyházmegye segédgondnoka (1798–1830), több megye táblabírája, gazdálkodó, műfordító, költő, könyvgyűjtő, kultúraterjesztő, szabadkőműves, mecénás. Baksay Sándor egy írásában János öccsével együtt, de még Antal fiát is megemlítve, a csurgói iskola „fontos tényezői”, patrónusai közé sorolta.⁴⁸

⁴⁶ KÖBLÖS József – KRÁNITZ Zsolt (szerk.): A Dunántúli Református Egyházkerület prédikátorai és rektorai. II/1. 1761–1849. Pápa, 2018. 535.

⁴⁷ FÜLÖP Géza: A vidéki birtokos nemesség könyvkultúrája a 18–19. század fordulóján. (A Skublics-család zalaszentbalázi könyvtára). = Magyar Könyvszemle 90 (1974) 3–4. sz. 249–261.]

⁴⁸ BAKSAY Sándor: A csurgói főgimnázium százéves jubileuma. = Vasárnapi Ujság 46 (1899) 38. sz. (szeptember 17.) 633–634.

Csépán István ifjúkori kapcsolatai közül kiemelkedő jelentsőségű volt a szabadkőműves mozgalomban való részvétele. A zalaegerszegi „A jó tanácshoz” páholyban⁴⁹ eltöltött évek nem csak az öntökéletesítés lehetőségeit kínálták fel, hanem a közjó szolgálatát is. A szabadság, egyenlőség, testvériség jegyében fontosnak tartották a felekezeti megkülönböztetés megszüntetését, az emberi és polgári jogok kiterjesztését, a szegények támogatását. Egy jobban működő állam eszményéről is vitákat folytattak. Hogy ki ismertette meg a páhollyal, pontosan nem tudni. A somogyiak közül Nagyváthy János gazdatiszt, Sárközy István és Pálóczi Horváth Ádám is szóba jöhet az ajánlók között. A tagoknak kötelessége volt a jótékonykodás, ami aztán a Csépán család tagjainak és le származottainak életét is végigkísérte.

Csépán István a birtokvásárlás után Jákóba költözött. A gazdálkodó birtokról sem írhatunk, csak feltételezhetjük, hogy gondos gazdája volt tulajdonának. Ügyvédi, ügyészi munkájáról sem maradt fenn számottevő dokumentum, csupán vármegyei hivatala kapcsán kevés, főleg peres anyag kézjegyével ellátott egy-egy irata (birtokviták, házassági szerződés, házasságok felbontása, földesúri túlkapások, stb.), így képet sem alkothatunk róla. Könyvtáráról fennmaradt adatok alapján azonban ismert, hogy nagyszámban birtokolt jogi kiadványokat, s ezek alapján bizton feltételezhető, azokat olvasta, tanulmányozta, használta is.

Csépán István megbecsült és elismert tagja volt a vármegyei nemességnek. Hüttl Annával (1774–1822), Hüttl Ferenc szigetvári császári élelmezési tiszt lányával kötött házasságból nyolc gyermek született: Cornelius, Antal, Amália, Karolina, Teréz, Krisztina, Franciska, József. A gyermekek házassága szintén segítette a család vármegyébe történő beágyazódását.⁵⁰

Kornél életéről igen kevés nyom maradt. Valószínűleg 1806-ban született. 1820-ban, 14 évesen a pápai kollégium diákja, ahová az iskola anyakönyvi beírása szerint egy veszprémi tanintézetből került. A halotti anyakönyv bejegyzése szerint fiatalon, 1828 januárjában, 22 éves korában hunyt el Jákóban.

Karolina (1812–1890) férje Domaniczky Boldizsár (1809–1887) Csákányban szerzett birtokot. Csak két leányukról van adat: az 1834-ben született Kornéliáról (férje Hertelendy László volt) és Klementináról (szül. 1842), aki Boronkay Károlyhoz ment férjhez. Más adatok szerint még volt két gyermekük: Lajos és Krisztina.

⁴⁹ NÉMETH József: Pálóczi Horváth Ádám és a politika. = Pannon Tükör 21 (2016) 2. sz. 69.

⁵⁰ CSÁNKI: i. m. (1914) 612.

Amália (1813–1883) Szerdahelyi Ferenc (1798–1855) felesége lett. A Szerdahelyi családnak Győr vármegyében Écsen, Csécsényben [Rábacsécsény] és Tényőn voltak birtokai. Szerdahelyi Ferenc egy 1837-ben keletkezett irat szerint a győri püspöki uradalom jószágigazgatója volt, az 1842-ben keletkezett nemesi összeírás pedig arról tudósított, hogy Szerdahelyi Ferenc táblabíró családjával Győr-Belvárosában lakott.⁵¹ Amália 1883 novemberében, 70 éves korában a Jákóval szomszédos Kutason hunyt el.

Teréz férjének, Lehner Jánosnak a felmenői 1741-ben nyerték el a nemességet s lettek Somogyban birtokosok, ahol 1834-ben hirdették ki a címet a leszármazottak. Csákányon és Kelevízen voltak birtokaik. Lehner János és Csépán Teréz házasságából három fiú született: Vilmos (1837–1873), Antal és Sándor (szül. 1839).⁵²

József (1814–1888) 1839-ben elvette feleségül Domaniczky Máriát (1815–1873). A házasságból öt gyermek született, de csak két lány érte meg a felnőtt kort: Apollónia (1840–1877), aki később Sárközy Dénes felesége lett, és Karolina (1859–1904), aki Kacskovics Kálmánhoz ment férjhez. Iskoláiról nincs adat. Jákóban gazdálkodott, a vármegyénél különböző hivatalokban szolgált, társadalmi egyesületekben és a Belső-Somogyi Református Egyházmegyében különböző pozíciókat töltött be. Bőkezű támogatója volt a jákói református gyülekezetnek és a csurgói gimnáziumnak.

Krisztina Hochreiter Bertalanhoz ment feleségül. A Hochreiter családnak Bükkösdön (Somogybükkösdön), Nemesdédén, Porrogon voltak nagyobb birtokai. Csépán Krisztinának egy fia ismert, Hochreiter Kornél (1853–1944) ügyvéd, Somogy vármegye tiszteletbeli alügyésze, tiszteletbeli ügyésze, majd tiszteletbeli főügyésze.

Franciska (1820–1894). Róla keveset tudni, s az a néhány adat is Amália környezetéhez kötődik. Valószínűleg a 11 évesen árván maradt kislányt ő vette magához. Szerethetett olvasni, hiszen előfizetője volt korabeli újságoknak, tagja volt a győri olvasóegyletnek (1846). Adományozók névsorában is feltűnik a neve.⁵³ Az 1852/53. tanévben sógorával, Szerdahelyi Ferencsel közösen több

⁵¹ LOSONCZI TÓTH Árpád: Egy boldog menyasszony levelei. Meszlényi Terézia és Tanárky Augusztá levelezése. Győri Tanulmányok Füzetek. Tudományos Közlemények 13/2008. Győr, 2008. 106., 469. sz. lábjegyzet.

⁵² GÖZSY Zoltán – GÖZSY Gáborné: A somogyi levéltár üvegablakai. Nemesi címerek a Somogy Megyei Levéltár üvegablakain. Kaposvár, 2000. 100–101., CSÁNKI: i. m. (1914) 612.

⁵³ NYÁRY Pál: Adakozók névsora Mátyás király emlékére. = Honművész 8 (1840) 77. sz. (szeptember 24.) 622–623., A Himfy lantra adakozott a hölgyvilág. = Életképek 5 (1847) 6. sz. (február. 6.) [3.], Kimutatása a Nemzeti Múzeum disztermeinek földiszítésére és fölszerelésére

mint 400 könyvet ajándékozott a győri Szent Benedek-rendi Katolikus Gimnáziumnak. A jogi, történelmi és szépirodalmi munkákból álló adományt részint a gimnáziumi, részint az ifjúsági könyvtár számára leltározták be.⁵⁴ És lehetett talentuma a művészetek iránt, hiszen egy tudósítás arról számolt be, hogy „Egyes éneket *Belizar daljátékból Csépán F. kiasasszonytól hallottunk, kinek érzésteljes előadását fenhangjának tiszta csengése ezen hangverseny legszebb élvei közé emelte.*”⁵⁵ Liszt Ferencet is elbűvölte Csépán Fanni kisasszony, de nem énekével, hanem akkor, amikor egy ékesen készített „drágamivű erszénykét” nyújtott át a mesternek 60 arany dukáttal bélelve. Fanni kisasszony az erszény egyik oldalára Győr város címerét hímezte, míg a másikon „Győri emlékny 1840” felirat díszlett.⁵⁶ Franciska életének 75. évében, 1894-ben hunyt el Kutason.⁵⁷

Csépán István, a könyvgyűjtő⁵⁸

A felvilágosodás korának képzett embere olvasó, művelődő ember volt. A könyvekből értesült az új tudományos eredményekről, az új eszmékről, a nemzeti nyelvi-irodalmi mozgalmakról.

Csépán Istvánnak a szülői házból hozott könyvszeretetét és könyvgyűjtő hajlamát erősítette a műveltségéből fakadó tudományos és irodalmi érdeklődése, amelyet a debreceni református kollégiumban és a pesti egyetemen (1785–1788) folytatott tanulmányai során szerzett, de a hazai körülmények is fokozhatták szenvedélyét.

A könyvgyűjtést már kollégiumi és egyetemi tanulmányai idején elkezdte. A debreceni református kollégium bizonyítványa is kiemelte, hogy Csépán

adakozóknak. = Pesti Napló 11 (1860) 91. sz. (április 18.) [3.] Csépán Franciska általában 1–5 forint közti összegeket adományozott közcélra.

⁵⁴ A Pannonhegyi Szent Bene[dek]-rend győri fő-gymnasiumának tervrajza 1852/3-dik tanévben. Győr, 1853. 13., Értésítő a Pannonhalmi Szent Benedek-rend győri főgimnáziumáról az 1900/1901. isk. évben. Közzéteszi: Acsay Ferenc igazgató. Győr, 1901. 347.

⁵⁵ Győrmegyei közgyűlés = Jelenkor 13 (1844) 31. sz. (április 18.) 185.

⁵⁶ Sz. K.: Liszt Győrött. = Honművész 8 (1840) 8. sz. (január 26.) 62–63.

⁵⁷ Halálózási rovat. = Vasárnapi Ujság 41 (1894) 46. sz. (november 18.) 776. Csépán Franciska, Csépán Antal alispán nővére 75 évesen hunyt el Kutason.

⁵⁸ E fejezet alapja: SZARVASI: i. m. (1939) 92–95. – Szarvasi Margit a lábjegyzetben megjegyezte, hogy a Csépán által készített könyvjegyzék és a könyvtár egy része a munka írásakor Jákóban (Somogy megye) volt dr. Wellmann Imre (1909–1994) országos levéltári segédőr birtokában. Szarvasi Margit Wellmann Imre első felesége volt, akitől elvált. A jákói kúria ekkoriban Wellmann Imre édesapjának, Wellmann Oszkár (1876–1943) állatorvosnak, egyetemi tanárnak, akadémikusnak a tulajdonában volt.

István azok közül való, akik a tudományért tudnak és hajlandók is áldozatot hozni. Könyvgyűjtő szenvedélye intenzíven folytatódott Jákóban is, ahol anyagi függetlenségben élt és sokat áldozhatott könyvtára gyarapítására.

Csépán István saját kezűleg 1802-ben összeállított címjegyzéke⁵⁹ arról vall, hogy könyvtárában a könyvek nagyobb része modern, kortárs munka volt, s az idegen nyelvűek voltak többségben. Szinte bámulatosnak mondható, hogyan jutott el a kis Somogy megyei faluba a kor irodalmi alkotásainak egy-egy darabja egy-két évvel megjelenése után, vagy éppen ugyanabban az esztendőben. Vidéki könyvkereskedelem híján ez csak úgy magyarázható, hogy Csépán István minden nagyobb útját felhasználta könyvvásárlásra. Valahányszor megfordult Pesten, Pozsonyban, Győrben vagy bármely más nevezetesebb helyen, sietett könyvgyűjtő szenvedélyét kielégíteni. Vásárolt például a feloszlott pesti pálos kolostor és a nagyszombati jezsuita kollégium könyvtárából is. De minden más lehetséges módot felhasznált a könyvszerzésre. Amint meghalotta, hogy valahol a megyében, pl. Darányban „auctio” lesz, odasietett, még ha egy napi járóföldre volt is. Még hatvanéves korában sem sajnálta a fáradságot, ha könyvszerzésről volt szó. Még jellemzőbb rá egy másik eset. Egyik „patvaristája” [üggyvédbojtárja], Patai Mihály, adósa maradt. Csépán meglátta nála értékes külföldi könyveit, átvette őket s értéküket leszámította a tartozásból.

A vásárláson kívül gyakran jutott könyvekhez ajándékozás révén is. Csépán Istvánt már debreceni diák korában is megajándékozták értékes könyvekkel a hollandiai és svájci egyetemekről hazatérő ifjak. Gyakran kapott tiszteletpéldányt neves szerzőktől, vagy ajándékként mára elfeledett emberektől, a veszprémi káptalantól, református egyházi férfiaktól, stb. Érdekes módja volt a könyvszerzésnek a csere is. Így került hozzá Mátyus István „Ó és új diaetetica”-jának egy példánya, melynek teljes címe: Ó és Új diaetetica az az: az életnek és egészségnek fenn-tartására és gyámolgatására, Istentől adattatott nevezetesebb természeti eszközöknek való elszámolása gróf Festetics Lajostól.

Csépán könyvtárában található könyvek többsége latin nyelven íródott, ami természetes, hiszen nemcsak a hivatalos nyelv, a hazai tudományosság nyelve is a latin volt.

Csépán érdeklődése sokoldalú volt. Könyvtárában az állomány többségét alkotó jogi és államtudományi, politikai és történeti munkák mellett az irodalmi és nyelvi tárgyú könyvek és folyóiratok is ott voltak, ahogy az egyházi

⁵⁹ Függelék. Csépán István könyvjegyzéke (1790–1802). = SZARVASI: i. m. (1939) 101–118.

vagy egyháztörténeti, földrajzi, útleírási és statisztikai, matematikai, természettudományi és orvosi, filozófiai, gazdasági tárgyú és vegyes tartalmú művek is. A jogi művek viszonylag magas számát jogi végzettségi indokolja.

A somogyi faluban élő ügyvéd jogi érdeklődése azonban túlterjedt a hivatala gyakorlásához szükséges ismereteken. Megvásárolta a *Corpus Juris* [Törvény Tár] és Werbőczy István *Tripartitum*ának [Hármaskönyvének] több kiadását, valamint beszerzett számos hazai és külföldi jogszabálygyűjteményt és törvénytárt, de jogi könyveinek nagyobb és érdekesebb részét kitevő jogelméleti és jogtörténeti művek is ott sorakoztak könyvtárszobájának polcain. A külföldi művek mellett olvasta a XVIII. századi magyar jogi irodalom számos alkotását is.

Csépán István történeti olvasottsága és tájékozottsága ugyancsak alapos és figyelemreméltó. Az ókori latin szerzők közül Livius és Julius Caesar történeti munkái megvoltak a gyűjteményében, ahogy a modern, főleg nyugat-európai történetírók munkái is, melyeket eredeti nyelven olvasott. A régebbi magyar történeti irodalom is érdekelte, de korának szinte minden jelentősebb hazai történészének műve szerepelt a könyvtárában, így például Bél Mátyásé, Pray Györgyé, Katona Istváné, Cornides Dánielé, Kovachich Márton Györgyé.

A történeti múlt kérdései mellett Csépán István érdeklődése saját kora közéleti, politikai, gazdasági és művelődési eredményeire és kérdéseire is kiterjedt. Tulajdonában levő politikai írások többsége aktuális kiadvány volt. Olvasott leleplező munkát a berlini porosz udvarról, Trenck Frigyes élettörténetéről, egy 1789-ben névtelenül megjelent művet a Bastille lerombolásáról. Számos szabadkőműves, jezsuitaellenes és egyéb felvilágosult szellemű munkát, politikai röpiratot is olvasott az 1790-es években. A korabeli Magyarország feudális rendszerének gazdasági problémáit Berzeviczy Gergely könyvéből ismerte meg. Tulajdonában volt Nagyváthy János magyar nyelven írt mezőgazdasági munkája, *A' szorgalmatos mezei-gazda* (1791), amelyet gazdálkodó birtokosként nyilván érdeklődéssel forgatott.

Csépán István a felvilágosult nemesi értelmiség tagjaként már a XIX. század elejére jelentős könyvtárat gyűjtött, hiszen könyvjegyzéke 333 művet, 8 portrét, 33 vármegyeterképet és 9 egyéb térképet tartalmazott. Igyekezett naprakészen tájékozódni a hazai és külföldi tudományos eredmények és a politikai-közéleti események iránt. Ezt az őszinte érdeklődést tanúsítják azok a korabeli magyar és hazai német nyelvű sajtótermékek is, amelyekből a legfrissebb politikai, művelődési és tudományos eredményekről szerezhetett tudomást.

Könyvtárában ott volt a Bécsben megjelenő Magyar Kurírnak és irodalmi melléklapjának, a Magyar Musának [Múzsának] 1788-i, a bécsi Hadi és Más Nevezetes Történeteknek 1789–1790-i, a kassai Magyar Museumnak 1788-i, a komáromi Mindenés Gyűjteménynek 1788-1791-i évfolyama, továbbá a Pozsonyban megjelenő Ungarisches Magazin 1792-es évfolyama. Ez utóbbi főleg magyar történeti, továbbá földrajzi és természettudományi vonatkozású írásokat közölt.

Csépán István irodalmi olvasottsága is figyelemre méltó. Külföldi munkát viszonylag keveset olvasott, de olvasmányai a római klasszikus szerzők (Horatius, Ovidius, Vergilius, Phaedrus, Juvenalis, Seneca, Petronius Arbiter, Catullus, Tibullus, Propertius) munkáitól Erasmuson át a nemzeti irodalmak néhány klasszikus és korabeli felvilágosult szellemű alkotásáig terjedtek. Legkedvesebb szerzője Schiller, neki öt munkája (*Don Carlos, Ármány és szerelem, A haramiák, Fiesco és Wallenstein*) volt meg a könyvtárban, természetesen német nyelven. Ám érdekes, hogy Goethe egyetlen műve sem volt a birtokában.⁶⁰ A kisebb német írók közül az osztrák Werthest emeljük ki, akinek Zrínyi Miklósról szóló *Niclas Zrini* című munkája természetesen eredetiben és Csépán saját fordításában is megvolt. Érdekes, hogy a francia és angol művek javarészt német, kisebb részét korabeli magyar fordításban olvasta. Francia könyveket kisebb számban eredeti kiadásban is vásárolt és olvasott.

Számos XVIII. századi magyar irodalmi művet is beszerzett Csépán, köztük a kor középnemességének jó néhány kedvelt, hagyományos olvasmányát, de a felvilágosodás irodalmának több, új szellemű alkotását is. A teljesség igénye nélkül említjük Mikes Kelemen *Törökországi leveleit* (Szombathely, 1794), Dugonics András öt munkáját (*Etelka* c. regényét két kiadásban, *Toldi, Báthory Mária, Kun László, Gyapjas vitézek* c. műveit). Olvasta Gvadányi Rontó Pálját, Pálóczi Horváth Ádámnak három művét (*Holmi, Hunniás, Legrövidebb nyári éjszaka*), Ányos Pál, Csenkeszfyai Poóts András, Gyöngyösi István, Szentjóni Szabó László, Takáts József versesköteteit, Péczeli József meséit stb.

A korabeli magyar nyelvtudomány eredményeire és a felvilágosodás nyelvfejlesztő törekvéseire is felfigyelt a tudós érdeklődésű könyvtártulajdonos. Sajnovics Jánosnak a magyar és lapp nyelv hasonlóságáról, egyezéséről szóló út-törő műve ugyanúgy megtalálható gyűjteményében, ahogy a *Debreceni Grammatika* vagy Báróczi Sándor *Védelmeztetett magyar nyelve*.

⁶⁰ SASHEGYI Oszkár: A Werther útja Magyarországon. = Egyetemes Filológiai Közölny 67 (1943) 400.

Érdekes viszont, hogy a magyar felvilágosodás legnagyobb képviselőinek, Kazinczy Ferencnek, Bessenyei Györgynek, Batsányi Jánosnak, Verseghy Ferencnek a művei nem szerepeltek a katalógusában. Valószínűleg Kazinczy Ferenc, Martinovics Ignác és társaink sorsa riasztották a fentebb sorolt szerzők műveinek birtoklásától. (Batsányinak 1802 előtt csak kisebb művei jelentek meg nyomtatásban. Első verseskötete csak 1827-ben látott napvilágot.) A korabeli magyar folyóiratokból a fenti írók műveit is ismerhette.

Csépán István könyvtárának 1802 utáni gyarapodása nem ismert, de azt tudjuk, hogy a könyveket, térképeket, érméket és kéziratokat élete végéig kitaróan gyűjtötte.

1. kép

*A Welmann Oszkár által 1937-ben átépített reformkori Csépán-kúria napjainkban
(A kaposvári Rippl-Rónai Megyei Hatáskörű Városi Múzeum archívumából)*

Csépán mint műfordító

Csépán István maga is folytatott irodalmi és fordító tevékenységet. 1790-ben három műve jelent meg nyomtatásban. Az egyik Friedrich August Clemens Werthes német író (1748–1817) *Niklas Zrini oder die Belagerung von Sigeth c.* Zrínyi-drámájának (Wien, 1790) fordítása, amely *Zrini Miklós, avagy Szigetvárnak veszedelme* címmel Komáromban jelent meg. A három felvonásos történelmi szomorújátékot 1793. augusztus 20-án Pesten a színházban, 1794 tavaszán pedig a pozsonyi teológiai szemináriumban a kispapok adták elő.⁶¹ A másik két mű: *Szomorú beszéd és hazafiúi gondolatok a második József római császár sírja fölött*, amelyet báró Trenck Frigyes művének fordítása, a kiadás helyét nem ismerjük. A másik a *Szerencsét kívánó versek a magyarokhoz*⁶² című költemény (Komárom, 1790), amelyről kortársai is elismerően szóltak. Önálló művein kívül még németből fordított versei jelentek meg Kazinczy Ferenc Orpheus c. folyóiratában Kassán (1790).⁶³

Csépán István és a vármegyei könyvtár

A könyvek iránti lelkesedését és szakértelmét ismerve, Csépán István Berzsenyi Dániellel, Bodonyi Józseffel (gróf Széchényi Ferenc titkárával) és Siklósy Viktor Pusztakorpádon [Kiskorpádon] élő birtokossal, főbíróval együtt tagja volt a *vármegyei könyvtárba* beszerzendő könyveket kijelölő négy fős kiküldöttségnek.⁶⁴ Magyarázatul: gróf Festetics László 1825. december 7-én ezer forintot ajánlott fel Somogy vármegyének megyei könyvtár létesítésére. Kikötése szerint a pénzből fél éven belül magyar tárgyú vagy magyar nyelvű könyveket, vagy kéziratokat kellett vásárolni. A beszerzendő művek kijelölésére megyei kiküldöttséget (bizottságot) kellett összeállítani. Az ajánlat elfogadásáról a

⁶¹ Régi magyar drámai emlékek. XVIII. század. Pálos iskoladrámák, királyi tanintézmények, papneveldek színjátékai. Werthes Friedrich – Csépán István: Zrínyi Miklós 1794. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990. 457–499.

⁶² A mű címe pontosan: Szerencsét kívánó versek a Magyarokhoz, Mellyeket Magyar De Más Forma Versebbe Foglalt Györgyfalvi Csépán István. Pest, 1790. Csépán két fordítását említi és idéz belőle WIX Györgyné: Trenk Frigyes 1790. évi politikai röpiratai. = Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1976–1977. Budapest, 1979. 121–163.

⁶³ SZINNYEI József: Magyar írók élete és művei. Budapest, 1893. II. 270–271. – Az „érdemes fordító” két művét (Zrínyi Miklós; Szerencsét kívánó versek a Magyarokhoz) nekrológja is említi: Kihalt Tudósok és Írók. = Tudományos Gyűjtemény 14 (1830) XII. 124.

⁶⁴ KANYAR József: „Múzsáknak szentelt Kies tartomány”. Tanulmányok Somogy megye művelődéstörténetéből (XVIII–XIX. sz.) Kaposvár, 1983. 25., 228–229.

somogyi megyegyűlés döntött, s ott jelölték ki a könyveket megnevező bizottság tagjait. Berzsényi Dániel levele Csépan Istvánnak:

*Tekintetes Tábla Biró Ur
Különösen tisztelt Nagy Jó Ur!*

Azon igen szíves tisztelet mellylyel én a' T. Ur nagy érdemei eránt viseltetem kötelességemmé teszi, hogy e következő alázatos jelentésemet a' T. Ur elejbe terjeszem.:

A T. Vármegyének azon végzése melly engem a' tudva lévő Könyvek följelelésére rendelt Kiküldöttséghez ki nevezett, ám bár olly későn jött tudtomra, hogy már e' részben alig tehettem volna valamit, mégis azonnal irtam Bodonyi Urnak 's kértem hogy adja tudtomra a' dolognak miben létét, 's az Exmissus Urnak egész szándékát, hogy velek egygyütt én is kötelességem szerint munkálkodhassam; de mivel levelemre Bodonyi úr még felelni sem méltóztatott 's a' többi Exmissus Uraktól is semmi tudósítást nem kaptam, meg nem engedte szemérmetességem, hogy én többé magamat obtrudáljam; 's ugyan azért ezen igen igen szép kötelességemben semmit nem tehetvén, reményiem a' T. Ur előtt e' részben mentve fogok lenni.

Egyéberánt pedig, mivel én Gr. Festetitsnek ezen igen nagy és messzeható gondolatját úgy nézem, mint egy létünket culturánkat illető országos kérdésnek geniális megfejtését, bátorkodom a' T. Urat a' szent Muzák nevében arra alázatosan meg kérni, ha ne talán még önnön szíve arra meg nem kérte, hogy ezen fontos dolgot bölts hazafiságához illő figyelemmel tekinteni méltóztasson. S méltóztasson a' T. Vármegyét arra bírni, hogy ezen könyvtárnak főtartására, gazdagítására, 's az illy olvasó intézethez igen illő folyóírásokra megkivántató fundus állíttassék. Mert csak így jelenhetik meg a' nagy gondolat a' Világ előtt a' maga méltóságában 's így várhatjuk azt hogy Somogy példája több Vármegyét is azon m egfoghatatlan álomból, melly culturánkat nyomta, 's H azánkat a' legszegényebb am erikai coloniáknál erészbzen szegényebbé tette valahára föl ébreszt 's ki m utatja m int kell a' pusztákban el szórt 's a' culturának minden organjaitól megfosztatott magyar Nemességen segíteni, hogy azon kezdetett, mellyet az oskolákon nyer tökéletességre vihesse 's ki mutatja, hogy a' Könyvtárokat, ezeket a férfiaknak oskoláit 's a nemzeti culturának legfőbb kintseit hol kelljen lerakni. (1826. jun. 26. előtt.)⁶⁵

⁶⁵ MERÉNYI Oszkár: Berzsényi Dániel ismeretlen és kiadatlan levelei. Az MTA Irodalomtörténeti Bizottságának a kiadása, Budapest, 1938. 73-74.

Tudós tagságának kérdése

A Révai Miklós által létrehozni szándékozott Magyar Tudós Társaság 40 tagja közé Csépan Istvánt is rendes tagnak jelölték a magyar nyelv művelése terén szerzett érdemei, valamint latin, német és francia nyelvtudása alapján. Révai nagy terve azonban nem vált valóra. Csépan Jákóba költözésével távol került a tudományos és irodalmi élet vérkeringésétől, a tudományos és irodalmi szerepléstől visszavonult. Birtoka gazdasági ügyeinek és ügyvédi teendőinek intézése mellett csak könyveinek élt. Gondos jegyzéket vezetett róluk, megszámozta őket, beírta a nevét, gyakran a megszerzés módját és idejét, néha még a szerzőkre vonatkozólag is tett megjegyzéseket.

Halála és emlékezete

Csépan István 1830. február 13-án hunyt el Jákóban. A Hazai 's Külföldi Tudósítások c. újság így emlékezett meg róla: *„Somogy Vármegyéből az a' szomorú hír érkezett, hogy Tekintetes Györgyfalvi Csépan István Úr több T. N. Vármegyék' Tábla-Birája, és a' Somogy Vármegyei belső Tractusnak egyik fáradhatatlan Curátora f. e. Februarius 13-dikán életének 72-dik évében munkás pályáját a' mely-vizi betegségben béfejezte. A' boldogult az Ügyvédek, és a' Törvényes Tudományok Doctorai közé béiktattatván, elsőbben mint több nevezetes és nagyobb Uradalmaknak rendes Ügy viselője, utóbb mint T. N. Somogy Vármegyének Tábla-Birája, több esztendőig Tiszti Fő Ügyvédje, és az árvák' dolgaira felügyelő állandó Ki-küldöttségnek egyik buzgón fáradozó érdemes tagja, a' Közjónak előmozdítására czélozo számos érdemeiben őszülvén meg, mindelektől érzékenyen sajnálatik, és Ns. Somogy Vármegyének egyik legjelesebb, 's követésre méltó férfiai közé méltán számlálatik. – Az ezeket közlő e'képpen fejezi be tudósítását: és így Ns. Somogy Vármegye kevés idő alatt három legnevezetesebb tagjától fosztatott meg, kik közül ketten, úgymint Nagys.[ágos]. Sárdi Somsits Pongrácz, és Tettes Igmándy Antal Urak felsőbb helyheztetésök által az érdeklett Nemes megyének tovább is fényére, és java' elő mozditására szolgálhatnak, 's így Ó vélek Ns. Somogy Vgye ezután is méltán büszkélkedhetik; de Csépan István Urat mint végképpen elveszett tagot, még a' jövőendő ivadék is búsan fogja emlegetni.”*⁶⁶

⁶⁶ Somogy Vármegyéből... = Hazai 's Külföldi Tudósítások 1830. 28. sz. (Szent György Hava 7dik napján) 218.

Györgyfalvi Csépan István 1830-ban bekerült a „kihalt” magyar tudósok és írók pantheonjába.⁶⁷ Az egyetlen volt a képzett Csépanok közül, akit Szinnyei József is felvett írói életrajzgyűjteményébe.⁶⁸

2. kép
Csépan István síremléke
(Fejes László felvétele)

⁶⁷ Kihalt Tudósok és Írók. = Tudományos Gyűjtemény 14 (1830) XII. 124.

⁶⁸ SZINNYEI József: Csépan (Csépany) István (györgyfalvi). = Uő.: Magyar írók élete és munkái. Budapest, 1893. II. 270–271.

CSÉPÁN ANTAL, SOMOGY VÁRMEGYE ALISPÁNJA

Amikor 1900. június 1-jén Szőlősgyőrökön ünnepelték az agg Csépán Antal somogyjákói földbirtokost, az akkori alispán, Maár Gyula a következő szavakkal köszöntötte: *„Maga ez a név egy megtestesült fogalom, a törvényhatósági önkormányzat határtalan szeretete. Önzetlen, nemes szívét egy nagy érzés, a vármegyéhez való rendíthetetlen ragaszkodás uralja. Kristály-jelleme és kötelességtudása, dús tapasztalatai és higgadt megfontolása, széles emberismerete és végtelen tapintata szakadatlan láncolatban jellemzik hosszú közszolgálatát. És ezen hosszú idő alatt (1833–1900; mint alispán 24 évig szolgált) mindig igazságos és humánus, bölcs és szerény maradt; szenvedélyt vagy előítéletet nem ismert, hanem mindenkinek jóakarója, a népnek pártfogója, a tisztikarnak pedig barátja, tanítója, atyja volt. (...)*

*Reá, vármegyénk hazafiui erényekben és polgári érdekekben megőszült vezéralakjára emelem poharamat azon forró kívánattal, hogy Csépán Antal ur ő nagyságát az Ur Isten még soká éltesse!*⁶⁹

Bő évtizeddel később mint a régi Kaposvár tipikus figurája tűnik fel: *„a hires alispán, Csépán Antal, az utolsó művelt magyar táblabírák egyike. Tipikus alak; kár a nemzetre, hogy ez a species [faj] kihalt. A megtestesült higgadtság, józan okosság volt az öreg Csépán. Nem volt nyájaskodó s azért mégis mindenki szerette. A maga igénytelen egyszerűségével tekintélyt tudott tartani, pedig talán egy parányi modern szellem sem volt benne. Zárkózott, rideg kálvinista puritán létére csupa szívjóság.*⁷⁰

A Csépán család kiemelkedő tagjai közül talán Antal tette a legtöbbet a közjóért. 1808. szeptember 22-ikén született Nagybjomban. 1817-ben lett a csurgói iskola növendéke, s mindvégig minden tantárgyból eminens diákja. A kollégiummal együtt élte ifjú éveit. Az ott kapott útravaló, az ott szerzett élmények végigkísérték életét.⁷¹ Kapcsolata élete végéig szoros maradt az alma máterrel. Csurgói tanulmányait befejezve Pápára küldték tanulni, majd apja példáját

⁶⁹ Veterán tanácsbírákat... = Dunántúli Protestáns Lap 11 (1900) 25. sz. (június 24.) 420.

⁷⁰ Kaposvár régen. Emlékezések öt esztendőről 1868–1872. (Egy rossz diák naplójából.) IV. = Somogyvármegye 7 (1911) 99. sz. (április 30.) 7.

⁷¹ BAKSAY Sándor: A csurgói főgimnázium százéves jubileuma. Vasárnapi Ujság 46 (1899) 38. sz. (szeptember 17.) 633–634.

követve Pesten jogot hallgatott. 1832-ben tette le jogi vizsgáját. Neveltetése és tanulmányai a politikai pálya felé terelték.

Csépán Antal 1835-ben megnősült, feleségül vette a néhai dunántúli református püspök, Tóth Pápai József lányát, Apollóniát (1801–1855), akinek ez a második házassága volt. Apollónia első férjével, Balásfalvi Kiss Lászlóval, Pest-Pilis és Solt megye szolgabírójával 1818 októberében házasodott össze Dadon. A válással végződő házasságban két gyermek született: Miklós (1820–1879) és Karolina (1822–?). Miklós az utolsó Jászkun kerületi főkapitány volt, majd az első Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei főispán lett. Kiss Karolina neve többször feltűnik a Jákóval kapcsolatos iratokban a jákói reformátusok nagylelkű támogatójaként.

3. kép
Tóth Pápai Józsefné szül. Székely Ilona síremléke
(Fejes László felvétele)

Csépán Antal és Tóth Pápai Apollónia házassága gyermektelen maradt. (Az anyakönyvek tanúsága szerint volt egy „növendéke”, Pötze Terézia, akit 1851-ben a henészi kovácsmesterhez, ifj. Vajda Józsefhez adott feleségül.) A feleség, Apollónia 1855-ben elhunyt, a község mára elhagyott temetőjében a Csépán család sírboltjában helyezték nyugalomra. A 47 évesen özvegyen maradt Csépán Antal többé nem házasodott meg.

Vajon milyen életet élhetett ez az életet igenlő, az eszméihez, egyházához hűséges, kompromisszumképes, köztiszteletben álló, nagy tekintéllyel bíró ember, vagy ahogy a régi jó ismerőse, Eötvös Károly nevezte: „*vármegyéjének tekintélyes birtokosa s oszlopos vezető tisztviselője*”⁷²? Hogy mást ne mondjunk róla: 1887-ben bemutatták Rudolf trónörökösnek⁷³, 1899 őszén Darányi Ignác földművelésügyi miniszter személyesen tette tiszteletét Jákóban Somogy bölcs öregjénél.⁷⁴ Előre bocsájtjuk, lehetetlen feltérképezni azt a munkát, amit hosszú élete alatt végzett.

Alaposan ismerte a megyei adminisztrációt, annak minden apró részletét. Akaratereje, buzgalma és munkabírása még idős korában is töretlen volt. „(...) *esze, keze mindenütt ott van, ameddig hivatala ér, s a megye közönségének fejről egy hajszál nem esik le tudta nélkül*” – mondta róla Roboz István.⁷⁵

Hivatali működéséről általában elismerően szóltak. A tisztviselőktől munkát és fegyelmet várt, ugyanakkor figyelmes, igazságos volt velük szemben, nehéz időkben kiállt mellettük. Egy kortársa szerint „*a fiatalságnak közszere-
tetben álló Tóni bácsija volt megyeszerte. Külsőleg morcnak és ridegnek látszó
igazi turáni arc és koponya, (...) de belsejében galambepével, végtelen jósággal
és szelídséggel megáldott egyén (...).*”⁷⁶

Nem tartotta tévedhetetlennek magát, döntéseit képes volt felülbírálni, megváltoztatni.

Néha előfordult, hogy sikkasztással, tisztességtelen hivatalszerzéssel, hanyagsággal és erélytelenséggel vádolták, de mindannyiszor kiderült a rágalmazás ténye, és ő emelt fővel távozhatott a tárgyalóteremből. Némelyek őt tették felelőssé a betyárok garázdálkodásáért az 1860-as években. Ennek kapcsán Andorka Gyula csurgói járásbíró a Pesti Naplóban megjelent írásában pusztá

⁷² EÖTVÖS Károly: Kocsi Sebestyén Károly. IV. = Pesti Hírlap 29 (1907) 184. sz. (augusztus 3.) 3-6.

⁷³ A trónörökös Berzencén. = Pesti Hírlap. 1887. április 28. 7.

⁷⁴ Darányi Ignác Somogyvármegyében. = Pécsi Napló 40 (1899) 150. sz. (szeptember 19.) 3.

⁷⁵ ROBOZ István: A tükörből. Kaposvár, 1880. 284.

⁷⁶ FEKETE Gyula: Az ötven év előtti Kaposvár és fellendülésének korszaka. Kaposvár, 1929. 13.

lejáratastról beszélt. „Hogy mennyire igyekezett első alispánunk lankadni nem tudó esélyével a megye bizalmának megfelelni; azt tanúsítja minden intézkedés. (...) s megyénk tisztelt és szeretett I-ső alispánja Csépan Antal a kötelmeit híven teljesítő tisztviselő érzetével adhat számot a megyének. A névtelenség köpenyébe bújt vádaskodás, a becsületes férfiú s buzgó, tevékeny tisztviselő iránti szeretet lerontani képes nem leend. Mindazok, akik azon névtelen támadás felett méltó indignációval [felháborodással] vannak eltelve jól tudják, hogy mi volt ezen indokolatlan felszólalás célja, jól tudják azt is, hogy honnan fu a szó; azonban jegyezze meg jól magának a bölcs tudósító ezen régi latin közmondást „tisztá öntudat neveti a hazugok rágalmait.”⁷⁷

Hivatali karrierje 1833-ban kezdődött, amikor Somogy vármegye szolgálataiba állt. 1833-tól 1839-ig a babócsai járás alszolgabírája. Hivatalai a későbbi években is oda kötötték, hiszen 1842-ben a járás árvaszéki táblabírája lett, majd az 1846-ban tartott tisztújításkor babócsai járási főszolgabíróvá választották.⁷⁸

Az 1848/49-es szabadságharc idején nemzetőr századosi rangban szolgált, majd a bukást követően visszavonult és az abszolutizmus megszűntéig nem vállalt semmilyen hivatali tisztséget, a birtokán gazdálkodott. Gondos, takarékos gazda hírében állt. Látogatókat azért fogadott. 1856 után többször vendégeskedett nála a Kufsteinben és Olmützben raboskodott Madarász József, akit az 1848/1849-es országgyűlés tevékenységében az utolsó pillanatig aktív szerepvállalásáért ítéltek 9 évnyi várfogságra, ahonnan 6 esztendő letöltése után szabadult.

Madarász József *Emlékirataim* c. írásában így emlékszik vissza ezekre a találkozásokra: „Eljártam Somogymegyébe Jákóba Madarász Lajos öcsémhez s ott vele és Pál András s a szinte alkotmányos érzésű Csépanokkal, régi barátainkkal, ezek mérsékeltebb véralkatuak lévén, bizalmasan vitáztunk. Tudtuk, hogy a somogyi nép 1849 óta, még hazánknak legkétségbeejtőbb korszakában is hallotta erőnek erejével az ágyúzást; belőle senki sem verhetne volna ki e hitet. S évről évre, hónapról hónapra halasztva, azóta is folyton s ma is várja Kossuthnak Garibaldival megérkezését.”⁷⁹

⁷⁷ ANDORKA Gyula: Tisztelt Szerkesztőség! Vidéki tudósítások c. rovat. = Pesti Napló 19 (1868) 181. sz. (augusztus 7.) [2.] – Megjegyezzük, hogy Csépan Antal az őt ért vádak miatt több sajtópert indított.

⁷⁸ DOMOKOSNÉ SZALAI Zsuzsanna: Jankovich László, Somogy vármegye főispánja tiszteletére készített fényképalbum 1885-ből. Somogy vármegye tisztikarának adattára. = Somogy megye múltjából – Levéltári évkönyv 43–44. Kaposvár, 2014. 14–15.

⁷⁹ MADARÁSZ József: *Emlékirataim 1831–1881. Második rész.* Budapest, 1883. 293.

Megjegyzem, a Jákóban élő birtokos Madarász Lajos (1815–1868) másik testvére Madarász László volt, aki az 1847–48-as országgyűlésen Somogy megye követeként jelent meg, tagja volt az Országos Honvédelmi Bizottmánynak, s ő volt a kezdeményezője a Habsburg-ház trónfosztásának.

Máshol meg azt írja Madarász: „*Én e négy évnek legnagyobb részét gazdálkodva, Somogyban töltöttem. Szórakozást Kaposvárott az ügyvédkedő Kovachich (...) és Jákóban ismert vérem és barátim körében találtam. Itt az alkotmányos szabadsághoz hű régibb barátim és Csépan Antal az 1861-ik évi alispán, és öccse Csépan József, Pál András és Madarász Lajossal elvitatkoztunk, most már ez utóbbiak megszűntek hallgatni a horvát kapcsolt részek felőli ágyú megdördülését, s vágyták a kiegyezhetést áldozatok árán is, s nem győzték csodálni hitem törhetetlenségét, hogy a németnek, bármint erőszakoljon is, nincs jövődjé.*”⁸⁰

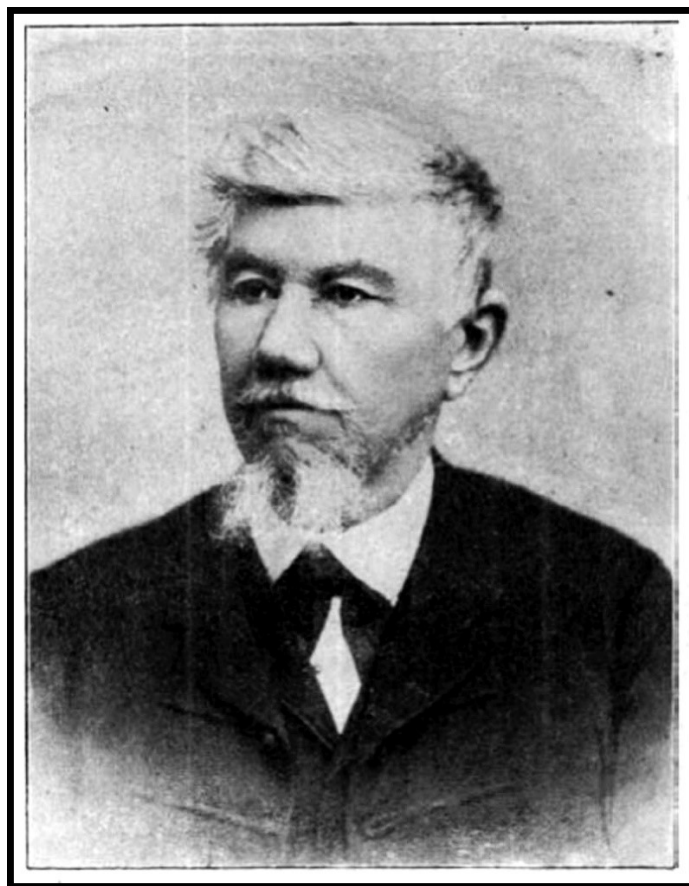
Eötvös Károly édesapjával 1856-ban fordult meg Jákóban, ahol Madarász Lajos előkelő birtokost, rokonukat látogatták meg. Ekkor toppant be Madarász József, akit a fogság sem tört meg. Bámulták „erélyét, vidámságát, törhetlenségét”. Látszott rajta, hogy „Az isten is ellenzékinek teremtette.”⁸¹

A közéletbe való visszatérését követően Csépan Antalt a megyegyűlésen 1861-ben közfelkiáltással másodalispánná választották, majd 1865-ben első alispánná lépett elő. Ettől kezdve több mint két évtizeden át, 1889-ig töltötte be a tisztséget. A kiegyezés után jórészt az ő irányításával alakult át alkotmányos, polgári intézménnyé a hagyományaira oly büszke Somogy vármegye. 82 esztendősen vonult vissza, ám népszerűsége azt követően sem csökkent.

Csépan Antalt ott találjuk az első magyar katonai hetilap, *A honvéd* előfizetői között (1867). Ő vezette 1870-ben azt a Somogy vármegyei küldöttséget, amely a vértanúhalált halt első felelős miniszterelnök, gróf Batthyányi Lajos hamvainak ünnepélyes újratemetésén vett részt. 1872-ben a Deák-párt színeiben képviselőnek szerették volna választani.

⁸⁰ Uo. 348.

⁸¹ EÖTVÖS Károly: Madarász Józsefről (1899). = Uő.: Magyar alakok. Budapest, é. n. [1909] 270–279.

4. kép

Csépan Antal alispán arcképe
Vasárnapi Ujság 46 (1899) 38. szám, 635.

Csépan Antal felekezetének hűséges szolgálója és őre 72 évig szolgálta a református egyházat, ebből 46 évig a belső-somogyi egyházmegyét. Az egyházkerületnek tanácsbírája, 1845–1860 között a Dunántúli Református Egyházkerület világi főjegyzője volt. 1847-ben megválasztották a Felső-Baranyai Református Egyházmegye segédgondnokának is. Ez utóbbi tisztségéről 1861-ben lemondott. 1860–1878 között a Belső-somogyi Református Egyházmegye segédgondnoka volt. 1879-től a dunántúli egyházkerület részéről konventi tagnak választották. 1887-től haláláig az egyházkerületi törvényszék világi bírása

volt.⁸² Mint a Belső-somogyi Református Egyházmegye világi vezetője a vármegyében betöltött hivatala (hivatalai) és kapcsolatai révén jól tudta képviselni felekezete ügyét, érdekét. Jákói háza több alkalommal adott helyet egyházmegyei közgyűléseknek.

5. kép

Az 1856-ban épült jákói református templom eredeti állapotában egy XX. századi képes levelezőlapon

⁸² DOMOKOSNÉ SZALAI: i. m. (2014) 14-15.

Csépán Antal szívügyének tekintette a népiskolák szervezését, fejlesztését. A jákói református elemi népiskola is legnagyobb részt neki köszönhető megnyitását. 1842–1844 között a kezdeményezésére a jákói birtokosok (Csépán József, Madarász Lajos, Molnár Zsigmond, a Veszprém megyéből ide költözött Paál András) $\frac{3}{4}$ polgári telket mérettek ki a jákói református egyház (templom, iskola és tanítói lak) számára. 1845-ben a 150 lelkes kis közösség (5 úri család, 23 földműves gazda) megalapította a csökölyi anyaegyházhoz tartozó jákói leányegyházat, praeoráns tanítóságot. Az első praeoráns tanító Bíró József 1845–1850 között szolgált Jákon. A leányegyháznak a női jótévközös közé tartozott Tóth Pápai József (1758–1827) püspök (1814–1827) özvegye, Székely Ilona, lánya Tóth Pápai Apollónia és unokája, Kiss Karolina.⁸³ Az 1860-as években Csépán Antal mellett Csépán József, Madarász Lajos, Paál (Páál) András, Hegedüs József és Marton Lajos földbirtokosok határozták meg a község és a református egyház fejlődését.⁸⁴

Csépán Antal alapítója és tagja volt annak a bizottságnak, amely kezelte és odaítélte a keszthelyi országos gazdasági tanintézetben tanuló Somogy megyei ifjak számára a somogyi gazdasági egyesület által létrehozott ösztöndíjat.⁸⁵ Élete végéig támogatta természetben (gabonával), anyagilag, alapítvány létrehozásával⁸⁶ és személyes jelenlétével, morális befolyásával alma máterét, csurgói gimnáziumot, de jótévközös volt a pápai és a kaposvári gimnáziumnak is.⁸⁷ Sokat tett azért, hogy Csurgón az algimnáziumból főgimnázium legyen, s mindent elkövetett, hogy Eötvös József kultuszminiszternél elérje, „*hogy a m. kormány által hazánk fontosabb – nemzetiségektől körülvett – pontján*” felállítani szándékozott 20 állami tanítóképző intézet egyike Csurgóra kerüljön.⁸⁸ Törekvése sikerrel járt, 1869. június 28-án megszületett a belső-somogyi helvét hitvallású egyházmegye és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium között a

⁸³ B. K.: Jáko (Somogy) sept. 18. (Egyház és iskola körüli áldozatok) = Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 7 (1864) 40. sz. (október 2.) 1302–1303. Bíró Józsefről: KÖBLÖS József – KRÁNITZ Zsolt: A Dunántúli Református Egyházkerület prédikátorai és rektorai II/1. 1761–1849. Pápa, 2018. 230.

⁸⁴ PESTY Frigyes: Somogy vármegye helynévtára – Fontes Comitatus Simighiensis 1. Kaposvár, 2001. 145–146.

⁸⁵ Pályázati ösztöndíjakra a keszthelyi gazd. tanintézetnél somogyi ifjak számára. Gazdasági Lapok 1874. augusztus 23. 517.

⁸⁶ DREL II. 7. A belső-somogyi ev. ref. egyházmegye 1879. évi március hó 18–21. napján Nagybajom városában tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, 53. Az alapítványt 1860-as évek elején hozta létre 500 forintnyi alaptőkével.

⁸⁷ BARAKONYI Kristóf: Csépán Antal emléke. 1806–1903. = Dunántúli Protestáns Lap 14 (1903) 35. sz. (augusztus 30.) 559–562. A vezércikkben az elhunyt születési éve hibásan szerepel.

⁸⁸ KOLTAI István: A csurgói m. kir. áll. tanítóképző-intézet története. Szeged, 1939. 8.

csurgói tanítóképző felállítására vonatkozó szerződés, amelyet Eötvös József kultuszminiszter minden pontjában elfogadott.⁸⁹ Az aláírók között megbízottként és meghatalmazottként Csépan Antal neve is szerepel. Ő helyettesítette Tisza Kálmán főgondnokot a világi elnökségben dunántúli helvét hitvallású egyházkerület székesfehérvári közgyűlésén, amelynek legfontosabb tárgya a pápai jogakadémia ügye és egy tanítóképző felállítása volt.⁹⁰ Segítette a kaposvári protestánsok gyülekezetté alakulását, s ő volt az, aki első templomuk alapkövét letette.⁹¹

„Nem tartom feleslegesnek megemlíteni, hogy ő nem sokat beszélt, még kevesebbet írt: de aki hallotta őt beszélni, kivált asszesszori [táblabíró, ülnök] működéséről, az csakhamar meggyőződhetett arról, hogy minden szava a hit és a meggyőződés kifolyása volt. És én megvagyok győződve arról, hogy úgy az egyházi, mint a polgári téren minden tettei a hit gyümölcsei voltak. Az olyan hittelmes ember megmarad mindvégig a maga egyszerűségében (...).⁹²

Csépan Antal, az előrelátó, gondos gazda, értőn figyelte korának gazdasági változásait, technikai vívmányait. Érvelt a vasútépítés mellett, mondván *„Tolnának és közép-Somogynak bora, búzája, árpája, gyapjúja, tömérdek fája a legrövidebb úton juthatna akár Fiuméba, akár Potolon⁹³, Marburgon, Villachon, Brixenen keresztül Karanthán (Karintiába) és Tirolba, meg Schweiczba, ezen, minden évben biztosan fogyasztó tartományokba (...).⁹⁴*

Foglalkoztatta a balatoni gőzhajózás ügye, támogatta a balatoni kikötők és az odavezető utak kiépítését.⁹⁵ Többedmagával tervezte borkereskedésre és nagyobb szőlészet létesítésére alapozva egy nagy haszonnal kecsegtető konyakgyártással foglalkozó részvénytársaság alapítását.⁹⁶

Sokat épített. Alispánként bővítette a kaposvári vármegyeházat, Csurgón és Marcaliban a főszolgabíró lakását, valamint az utóbbi két városban hivatali

⁸⁹ Iskolaügy. A csurgói állami tanítóképezde felállítására vonatkozó szerződéssel. = Budapesti Közlöny 3 (1869) augusztus 3. 2469–2470.

⁹⁰ A dunántúli helv. hitv. egyházkerület közgyűlése ... = Ellenőr 8 (1876) június 20.

⁹¹ DREL II. 7. A borsósomogyi ev. ref. egyházmegye 1888. augusztus hó 21–23. napjain Csurgón tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. V. Missió-ügyünk, 6.

⁹² TAMÁS: Adventi gondolatok. = Dunántúli Protestáns Lap 14 (1903) 51. sz. (december 20.) 1–2.

⁹³ A szlovéniai Ptuj régi magyar neve.

⁹⁴ Dombovártól Kaposváron keresztül Zákány felé építendő... = Pesti Napló 19 (1868) 79. sz. (április 4.) 1.

⁹⁵ A balatoni gőzhajózási társaság iránt... = Fővárosi Lapok 26 (1889) 93. sz. (április 5.) 686.

⁹⁶ Aláírási felhívás. = Borászati Lapok 21 (1889) 38. sz. (augusztus 21.) 225. Alapító tagként ott szerepel Csépan Antal neve.

helyiségeket emeltetett. 1892-ig aktív tagja volt a Somogy megyei Takarékpénztár Részvénytársaság igazgatóságának.

A közjó iránti tevékenysége sok területen megmutatkozott. Elnöke volt a kaposvári kórházi választmánynak. Komoly szerepe volt a kórház bővítésében és modern eszközökkel történő felszerelésében.⁹⁷ Nagy Zoltán így ír erről: „*Talán a kaposvári kórház volt Csépan alispán „legföltettebb gyermeke”, amelynek bővítése nagyrészt az ő nevéhez fűződött az 1870-es és 80-as években. Ebben az időben készült el a főorvosi lakás, az elmebeteg melléképülete, a fürdőház, majd – 1887-ben – a nyugati szárny is. Itt, a méltán „Csépan-szárnynak” is nevezett épület külső falán kapott helyet 1887. december 29-én leleplezett emléktáblája. Az avatóünnepségre azonban hiába várták az alispánt: a hóvihár miatt ugyanis nem jártak a vonatok...*”⁹⁸

Híres volt szociális érzékenységéről, jótékonykodásáról. Ha valaki segítségért fordult hozzá, az biztosan nem távozott üres kézzel. Hosszú életében mindig a jákói református gyülekezet „nagyszívú és bőkezű” patrónusa, a jákói szegények jótévője volt. Az anyakönyvek tanúsága szerint több jákói kisgyermeket tartott keresztvíz alá. (Azonban azt sem szabad elhallgatni, hogy 1846-ban „Jákó község adózó népei” az uralkodóhoz írt levelükben Csépan Antalt is bepanaszolták az elszenvedett sérelmekért.⁹⁹)

1847-ben gyűjtést kezdeményezett a falvakban a kisbajomi tűzvész áldozatainak megsegítésére. Adakozott magánembereknek, egyházi célokra, így a szlavóniai missziónak, a kisbajomi, a kaposvári, a pápai és a daruvári református templom felépítésére, a csökölyi református templom orgonájára, a Siketnémák Országos Intézetének (Kolozsvár), és megszámlálhatatlan egyesületnek, alapítványnak. Hivatali befolyását felhasználva elérte, hogy a vármegye minden községe kötelezze magát évi négy korona befizetésére, s ezzel biztosították a kaposvári Mária Valéria árvaház fenntartását, az árvaságra jutott lánygyermek nevelését.¹⁰⁰ Segítette a Bukovinából visszatelepített magyarokat, ha mással nem, akkor azzal, hogy a birtokán növekvő eperfák levelét átengedte

⁹⁷ Emlék-tábla leleplezés. = Nemzet 7 (1888) 3. sz. (január 3.) 2.

⁹⁸ NAGY Zoltán: Galambepével is lehet kórházat építeni. Kaposvári Memento, 2019. október 19. = <http://kaposvarmost.hu/blog/kaposvari-memento?page=2> [letöltés: 2021. október 20.]

⁹⁹ SZILI Ferenc: A hatalom és az erőszak természetrajza a XVIII–XIX. századi somogyi panaszlevelek tükrében. IV. A közösségek és a jobbágyfalvak sérelmei. = Somogyi Almanach 54. Kaposvár, 1997. 251–254.

¹⁰⁰ Adakozások. = Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 24 (1881) 28. sz. (július 10.) 914., Uo. 1881. 32. sz. (augusztus 7.) 1040., Uo. 25 (1882) 17. sz. (április 23.) 537.; Nyugati temető kibővítése. A Mária Valéria Árvaház földje. = Somogyvármegye 10 (1914) 19. sz. (január 24.) 2.

nekik, miután azok elsajátították a selyemhernyó tenyésztés fortélyait.¹⁰¹ 1877-ben Somogy vármegyében aktív szereplője volt annak a mozgalomnak, amely az orosz-török háborúban a török fél humanitárius megsegítését is szorgalmazta.¹⁰²

Figyelemmel kísérte a világban zajló jóléti változásokat. Somogy vármegye közönsége nevében 1882-ben a vallás- és közoktatásügyi miniszternek írt levélben az ünnepsértések elkerülésére angol mintára szorgalmazta a vasárnapi munkaszüneti nap bevezetését, az igazságügyi miniszternek írt levélben pedig más országok mintájára a polgárok vagyonszüksége érdekében „az előrelátást, gondosságot, munkát és takarékoságot, a valódi civilizáció bűvészeszközeit” szorgalmazni, a hitelviszonyokat akár külön törvényben módosítani.¹⁰³

Szívesen és lelkesen állt kulturális ügyek mellé. Gyűjtést kezdeményezett a gyermekéveit Nagybjajomban töltő Virág Benedek (1754–1830) tanár, költő, műfordító, történetíró jubileumi ünnepségére.¹⁰⁴ Tagja volt az 1877-ben megalakult Somogyvármegyei Régészeti és Történelmi Társulat választmányának és a csökölyi kerületből a Szent István Társulatnak (1855). Thaly Kálmán történész, a kuruc kor megszállott kutatója egyik írásában megemlíti Csépan Antal magánygyűjteményét, amelyből több „becses” irattal gazdagíthatta gyűjteményét.¹⁰⁵ Csépannak fontos szerep jutott Somogy vármegye monográfiájának előkészítésében. A vármegye törvényhatósági bizottság 1886-ban az alispánt bízta meg azzal, hogy a kiválasztott szerzőkkel (Nagy Imrével, Pesty Frigyessel, Roboz Istvánnal, Szilágyi Sándorral) vegye fel a kapcsolatot. A monográfia többszöri halasztás után végül a Borovszky-féle sorozat részeként 1914. április 13-án készült el, ekkor küldték el Kaposvárra. A 655 oldalas reprezentatív kiadvány összesen 65 ezer koronába került.¹⁰⁶

Tartalmas és mozgalmas életet hagyott maga mögött, amikor visszavonult jákói birtokára. Csendes nyugalomban és köztisztelőben élte utolsó éveit.

¹⁰¹ Nemhivatalos rész. = Budapesti Közlöny 18 (1884) 183. sz. (augusztus 7.) 2. old.

¹⁰² Somogyvármegye népgyűlése a török-orosz háború ügyében. = A Hon 15 (1877) 236. sz. (szeptember 11.) [1.]

¹⁰³ Hivatalos rész. = Megyei Híradó. Kaposvár, 1 (1882) 43. sz. (december 3.) [1.]

¹⁰⁴ Virág Benedek emlékének... Vasárnapi Ujság 27 (1880) 2. sz. (január 11.) 30. – A Virág Benedek jubileumát... = A Hon 18 (1880) 4. sz. (január 4.) [2.]

¹⁰⁵ THALY Kálmán: Dunántuli levéltárak ismertetése, különös tekintettel II. Rákóczi Ferencz korára. Pest, 1867. 9. (Értekezések a történelmi tudományok köréből)

¹⁰⁶ RÉCSEI Balázs: Somogy megye monográfiájának története a dokumentumok tükrében. = Somogy megye múltjából – Levéltári évkönyv 38. Kaposvár, 2007. 108., 124–125.

Ahogy Baksay Sándor írta, lóháton járta birtokát, vadászgatott és várta az új századot. Csépan Antal 1903-ban hunyt el. Örököse a Kacskovics család lett.

1907 decemberében a Somogyvármegye c. napilap arról tudósított, hogy rendkívül értékes tárgyak kerülnek hamarosan a megyei múzeum birtokába. Csépan Antal (s egyben Csépan István) hagyatékáról volt szó. A hagyaték hatalmas irattárat, könyvtárat, számos nagy értékű régiséget: díszruhákat, fegyvereket, továbbá nagyobb darabszámú XVIII–XIX. századi festményeket, iparművészeti tárgyakat, természettudományi anyagot és a vegyesházi királyok korából származó kisebb, de értékes érmegyűjteményt tartalmazott. Az átadásra azonban nem került sor egy meg nem nevezett családtag közbelépésére.¹⁰⁷ A gyűjteménynek, úgy látszik, örökre nyoma veszett.

ÖSSZEGZÉS

A késő középkori eredetű Györgyfalvi Csépan család történetének utolsó bő évszázada kötődik Somogy vármegyéhez. A család az iskoláztatással és jó házassági stratégiával sikeresen integrálódott Somogy vármegye nemesi társadalmába. (A beilleszkedést az is elősegítette, hogy Somogy vármegye, a vármegye nemessége a török hódoltság megszűnte után szerveződött újjá. A nagy kiterjedésű vármegye befogadó magatartást tanúsított a máshonnan betelepülőknek.)

A református lelkészi pálya, az ügyvédi praxis, a vármegyei hivatalvállalás, a jákói birtokszerzés és gazdálkodás a tekintélyes, jómódú köznemesség státuszát biztosította a család számára. A család nem csak a fiúk, a lányok képzésére is gondot fordított. Ennek köszönhető, hogy a lányok kiházásítása során a vármegye vezető családjaival erősödött a Csépanok kapcsolati hálója. Patrónusként szerepük volt Jákó puszta községgé szervezésében, a jákói leányegyház létrehozásában és fenntartásában. Emellett fontosnak tartották a Belső-somogyi Református Egyházmegye, a Dunántúli Református Egyházkerület világi szolgálatát, az egyházi intézmények (népiskolák, gimnáziumok, református teológiai akadémia stb.), továbbá a közjóléti-szociális mozgalmak és intézmények, a társadalmi önszerveződések támogatását.

¹⁰⁷ Somogyvármegye 1907. december 11. 3., DRAVECZKY Balázs: A Somogy megyei múzeológiai kutatás története. = Somogyi Múzeum 6., Kaposvár, 1966. 32.

Ha a Csépan-könyvtár és -gyűjtemény, családi levéltár fennmarad, ma sokkal többet tudhatnánk felemelkedésük és hanyatlásuk történetéről, mint amit valójában tudunk.

SUMMARY

PIROSKA PALLÓS

Family Györgyfalvi Csépan in Somogy county in the 19th century

Noble family Csépan was one of the founders of the village Jákó as well as the founder of the reformed church in Somogy county. Their archive got destroyed which made the family history research hard. The reformed family first lived in the village of Senyeháza in Vas county at the beginning of the 18th century, some of its members (teachers, vicars) moved later to Komárom and then to Somogy county where they certified their noble origin first in 1803. Two family members became an outstanding figure in the 19th century: lawyer and landowner István Csépan (1758–1830) and Antal Csépan (1808–1903) also a lawyer and landowner. They both held a leading position in the public administration (Antal Csépan had no children so had no succession). They played an important role by donating the reformed church both locally and regionally. The collection of books in István Csépan's library (1802) shows that the family belonging to the intellectual cream of the society was an enthusiastic fan of the ideas of enlightenment. In his youth, István Csépan was also a member of the Masonic lodge in Zalaegerszeg, he considered serving the community, social welfare, helping the poor a crucial task in all his life. After the death of his wife (1855) Antal Csépan devoted all his energy to help the economic, cultural and social development of Somogy county. Between 1872 and 1887 he played an important role in extending and modernising the hospital in Kaposvár.

14-ik szám. Nyolczadik évi folyam.

Pest, aprilis 7-én 1861.

A Vasárnapi Ujság hetenként egyszer nagy nyomdártól 1/4 íven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten házhöz küldve vagy postai úton külön a Vasárnapi Ujságra félre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. ujpenzen. A Vasárnapi Ujság a Magyar Sajtóval együtt (a Politikai Ujdonságok nélkül) félre 10 ft., évnegyedre 5 ft. uj penzen. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Post, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőségi szállás: mag yar-utca 1. szám.)

AZ
ORSZÁGGYŰLESI KÖVETEKHEZ.
(1861. april 2-án.)

Kezetekbe van letéve e hazának,
E szegény hazának jövendője, sorsa;
Majd meglátjuk most már : van-e hát bennetek,
A mit annyiszor oly fönn emlegettetek,
A honszeretetből, nem több, csak egy morzsa!?

Fáklyával kerestünk, tenyerünkön hordtunk,
Mint a szemem szedett, piros tisztabuzát;
Majd meglátjuk végre : kél-e e bokorból
Egy-egy átkos növény, — istenverte konkoly,
Mely szabadságunk aranyvetésén kűsz át?!

Nem kardoknak élén, — sziveink oltárán
Emeltünk titeket a hon szentélyébe;
Majd elválnak : lesz-e köztetek Judása,
Ki ezüst-aranyért a sirját megássa
S osztozzék palástján, mit rongyokra tépe?!

Halljátok a szélvészt : a mi sohajunk az!
Nézzétek a felhőt : az a mi keservünk!
Jaj tincetek, ha az ezt reátok fújja :
És megdördül annyi milljó szív boruja :
A mennykő már most is fejetek felett csüng.

Bizalmunk mennyboltján csillagok vagytok még,
Egy egész világra tündöklő sugárral;
De ha onnan egykor földre hullanátok :
Egy megcsalottt nép fog taposni rátok,
S homlokokot fényét befecskendi sárral!

Tudjátok, mi a nép, mely titeket mostan
A kegyelet fényes polczára emelt fel?
Tenger, a mindenség élő oceánja,
Mely, ha kell, hullámát az egekre hányja,
S tele itt iszappal, tele ott gyöngyökkel.

És csak töletek függ, hogy e rettentő ár
Sötét iszappjába temessen-e még itt?
Vagy a Pantheont, mely a dicsőség lakja,
A ti számotokra csupa gyöngyből rakja —
Hol ragyogni fogtok a világ végéig . . . ?

Pájer Antal.

A Vasárnapi Ujság korabeli címlapja
az 1861. évi választások alkalmából